

Når troen slår rot

Misjonsteologiske tanker i Efeserbrevet, kap. 2-4

JAN-MARTIN BERENTSEN

Foreliggende artikkel er opprinnelig holdt som tre bibeltimer ved Det norske misjonsselskaps familieleir for muslimmisjon på Bakketun folkehøyskole, Verdal, sommeren 1992. Manuskriptet er tillempet noe med tanke på trykking, men har fremdeles i stor grad bibeltimens preg mer enn artikkelens. Det innebærer bl.a. at ikke alle bibelhenvisingene er utskrevet i teksten. De forutsettes lest. Det vil derfor være en fordel om de aktuelle tekstene i Ef 2-4 leses og has for hånden etterhvert som de behandles i artikkelen.

«Når troen slår rot» er leirens tema. Det er velvalgt. All misjons hensikt er nettopp dette: å medvirke til at Kristus-troen slår rot – hos nye mennesker, blant nye folk. I vår norske kontekst gir også stedet vi befinner oss på, spesielle assosiasjoner i denne forbindelse. Det skjedde noe i Verdal (les: Stiklestad) som medvirket til at kristentroen slo rot blant røffe vikinger under polkalotten.

«Når troen slår rot» skal også være det samlede tema for våre tre bibeltimer. Vi skal først ta for oss den personlige/individuelle siden av saken under overskriften «*Fra død til liv*». Dernest skal vi – med temaet «*I Guds familie*» – se på troens røtter og det kristne fellesskapet. Til sist tar vi for oss den misjonsdimensjonen som vokser fram når troen slår rot, under overskriften «*En tjener for evangeliet*».

«*Fra død til liv*», «*I Guds familie*», «*En tjener for evangeliet*» – formuleringene er tilnærmet Paulus' egne, tatt fra *Efeserbrevet*. Vi skal hente våre tekster derfra. Det er et skrift vi kjenner som et av Paulus' «fangensksbrev», innholdsmettet til hver minste setning. Det tegner perspektiver og dimensjoner på troen og kristenlivet som sprenger våre menneskelige forestillinger. Det taler om «hemmeligheter» som apostelen var gitt innsikt i og som han fra fengselssituasjonen reflekterer over og formulerer for sine lesere. Vi skal holde oss til tekster fra kapitlene 2-4.

1 Fra død til liv (Ef 2,1-10; 3,14-21)

Når troen slår røtter, skjer det i enkeltmennesker – i individer som oss. La oss først se på noe av det Paulus har å si om denne personlige/individuelle innersiden av saken.

1.1 *Det naturlige jordsmonnet (2,1-3.5b)*

Hva skal troen slo rot i? Hvordan er beskaffenheten på det jordsmonnet hvor troen skal feste røtter og vokse? De første versene i Ef 2 er blant de mest sentrale til forståelsen av paulinsk og bibelsk menneskesyn. De inneholder ord og uttrykk som vi i vår tid ikke føler oss komfortable med. Vi er ikke vant til å høre mennesket omtalt slik det her skjer. Og dessuten synes versene umiddelbart å romme en selvmotsigelse som gjør at vi ikke riktig vet i hvilken grad vi skal ta apostelen bokstavelig. Det sies om leserne i deres førkristne tid at de «var døde» samtidig som de «levde». Hvordan skal vi forstå de første versene her i kap. 2? Det hjelper oss om vi anlegger tre ulike perspektiver:

a) Apostelens ord om menneskets beskaffenhet må leses i *teologisk* perspektiv. Paulus er ikke primært psykolog eller antropolog, men teolog. Det betyr at han forstår mennesket først og fremst i lys av dets forhold til Gud. I det perspektivet går det an for mennesker å være døde og levende på samme tid. Vårt fellesskap med Gud – skapelsens dypeste hensikt – kan være livløst på grunn av våre «misgjerninger og synder». Samtidig banker vårt fysiske hjerte i beste velgående. Det naturlige mennesket er med andre ord levende dødt, om vi våger å se det på denne måten. Og det er nettopp hemmeligheten bak dets gåtefulle eksistens. Menneskelivet sprudler av kreativitet og utfoldelse. Samtidig oppleves det meningsløst og tomt. Det er det første Paulus sier om jordsmonnet troen skal slå rot i.

b) Det andre perspektivet er *universelt*. «Dere var en gang døde», skriver han. «Dere levde på den nåværende verdens vis». «Dere lot dere lede ... » Han taler altså konkret om sine lesere og det liv de engang levde som «hedninger», som «ulydige». Men det er åpenbart om å gjøre for ham å avverge den misforståelsen at en slik karakteristikk bare skulle gjelde noen mennesker, ikke alle. «Vi levde en gang alle som de», sier han, og inkluderer både seg selv og sine jødiske landsmenn. Alle var vi «døde på

grunn av våre synder». Perspektivet er *universelt* – og konsekvensen er drastisk: «Slik var vi av naturen under Guds vrede» (2,3).

c) For det tredje må vi lese apostelens ord i et ennå videre perspektiv. Vi kunne kalle det *kosmisk*. For Paulus er ikke alt sagt om livet når tallet på biologiske organismer er regnet opp og analysert. Det er åndsmakter i kosmos, åndsmakter som er levende og virksomme nok. Efeserbrevet taler stadig om det – om «herskeren i luftens rike» (2,2), om «maktene og myndighetene i himmelrommet» (3,10), om «ondskapens åndehær» (6,12). Og denne åndsmakt «er virksom i de ulydige» (2,2), som Paulus uttrykker det. Mennesket står altså under innflytelse av denne makten. Den spiller på lag med «lystene i vår syndige natur» (2,3).

Men er dette ting kristne fremdeles tror? Hvorfor skulle vi ikke det?! Dette er ikke ord vi først og fremst skal forbinde med bisarre, enkeltstående besettelsesepisoder. Det er ord om den onde makt som stadig rir Guds storartede menneskehet som en mare, som vi alle er involvert i og som gir seg all verdens onde utslag.

1.2 En ny skapelse (2,4-10)

Det er ikke rart at apostelen fortsetter i kapittel 2 som han gjør. Han understreker utvetydig at i dette jordsmonnet er det bare Gud som kan skape nytt liv. Nettopp *en ny skapelse* må til om troen skal slå rot: «For vi er hans verk, *skapt* i Kristus Jesus ... » (2,10).

Legg merke til to ting i dette kjente verset. For det første: Paulus taler ikke her om det som skjedde da Gud i tidenes morgen skapte mennesket. Han taler om *det nye mennesket* Gud har skapt i tilhørerne ved deres tro på Kristus. For det andre: Det lille ordet «skape» er i Bibelen et nærmest teknisk uttrykk for den allmektige Guds særegne skaperakt – han som danner og lager og former der hvor alle naturlige forutsetninger glimrer med sitt fravær. Det var det han gjorde i den opprinnelige skapelsen. Han frembragte alt *av intet* ved sitt Ord. (Jf. 3,9 hvor Paulus taler om Guds skapelse i denne betydningen.)

Paulus sier altså i 2,10 at Gud på ny har skapt *av intet*. Han har frembragt noe ganske nytt, på tross av manglende forutsetninger – et nytt liv som ikke har sitt utspring i det foreliggende jordsmonnet, men i Guds egen gjerning. Som om ikke verbet «skape» var nok for å få denne saken fram, så understreker Paulus dette ved stadig å fremheve *Gud* som subjekt i dette avsnittet:

- *Han* elsket oss (2,4)
- *Han* gjorde oss levende med Kristus (2,4)
- *Han* har reist oss opp fra døden sammen med Kristus (2,6)
- *Han* har satt oss i himmelen med ham (2,6)
- Det er ikke deres eget verk, men *Guds* gave (2,8)

Dette er en fin og løfterik tanke å meditere over i misjonssammenheng. Troen slår ikke rot på grunn av et fortreffelig jordsmonn som inneholder alle forutsetninger for åndelig liv, vekst og frukt. Midt i umulige betingelser kan troen slå rot fordi Gud er en *skapende* Gud.

Og den nye skapelsen skjer altså – som vi nevnte ovenfor – *ved troen på Jesus* (2,8). Troen på Jesus gir livsfellesskap med ham. Det gjør oss «levende med ham», vi som «var døde på grunn av våre synder» (2,5):

«I Kristus Jesus har han reist oss opp fra døden sammen med ham og satt oss i himmelen med ham.» (2,6).

Det er et forunderlig, nesten hemmelighetsfullt ord som i en sum betyr at vårt døde gudsforhold er bragt til liv. I Kristus – i kraft av hans død og oppstandelse som vi får del i ved troen – er vi satt like inn i livgiverens nærhet, inn i hans egen «bolig», inn der hvor han er, inn til fellesskap med vår Far i himmelen.

Slik skjer det altså et under større enn noe, når et menneske kommer til tro på Jesus. Et under som vi bare aner rekkevidden av om vi holder fast på Bibelens *teologiske* perspektiv på mennesket. Menneskets ytre rammer er de samme: håret, øynene, nesa, hele fasaden. Og like fullt er det snakk om *et nytt menneske*, hvor de dypeste forutsetninger er endret og nye. Først som slike mennesker er vi kommet inn i det som hele tiden var Guds mening med oss. Paulus bruker store ord om dette, så store at de ikke er fullt ut begripelige for oss. «Før verden ble skapt», sier han, var det Guds mening at mennesket skulle få barnekår hos ham ved Jesus Kristus. Det har han «forut bestemt oss til» (1,4-6). Det var altså ikke en nødsforanstaltning Gud måtte treffe da det hele gikk galt i og med synden. Som nye skapninger ved troen på Jesus er vi bragt inn i Guds hensikt med oss fra evighet av.

1.3 Rotfestet og grunnfestet i kjærlighet (3,14-21)

Paulus omtaler følgene av den nye skapelsen på to ulike vis i 3,14-21. Dels taler han om et «indre menneske» i oss: «Jeg ber om at han som er så rik på herlighet, må styrke dere i det indre menneske ... » (3,16). Hva betyr det? Er

«det indre menneske» apostelens uttrykk for det menneskelige sjelsliv i sin alminnelighet, den menneskelige innerside så å si? Nepe. Det sikter snarere til det nyskapt gudslivets dimensjon hos den Kristus-troende. Han bruker uttrykket andre steder også: «Derfor mister vi ikke motet. Og selv om vårt ytre menneske går til grunne, blir vårt indre menneske fornyet dag for dag.» (2 Kor 4,16). Dette er ikke en grekers tale om «sjelens udødelighet». Det er apostelens ord om *en nyskapt dimensjon* i den Kristus-troendes liv, en dimensjon som ikke skal gå til grunne, men som Herren selv skal styrke og fornye fra dag til dag «med sin kraft og med sin Ånd» (3,16).

Det er følgen av nyskapelsen fra én side sett. Samtidig omtaler Paulus dette fra en annen side: « ... så Kristus ved troen kan bo i deres hjerter» (3,17). Den nye dimensjonen er med andre ord nettopp *Guds-nærværets* dimensjon. Vi er på forunderlig vis blitt gjenstand for Kristi egen tilstedeværelse. Det er følgen av at troen slår rot, slik Jesus selv lovte det: «Den som elsker meg, vil holde fast på mitt ord, og min Far skal elske ham, og vi skal komme til ham og ta bolig hos ham.» (Joh 14,23). Når det skjer, blir konsekvensen det Paulus uttrykker i avsnittet 3,14-21: Vi skal «kjenne hele Kristi kjærlighet, som er mer enn noen kan fatte». Vi skal «bli fylt av hele Guds fylde. Han som virker i oss med sin kraft ... » (3,19-20).

Det er altså ingen tvil hos Paulus om at troen bærer virkekraftig Guds-nærvær med seg. Det skal vi regne med, i vårt personlige liv og i vår tjeneste for evangeliet. Han bor hos oss, han som «kan gjøre uendelig mye mer enn alt det vi ber om og forstår» (3,20). Hans «fylde» er der, også når hans kraft viser seg virksom i menneskelig svakhet og nettopp går ut over det vi forstår (jf. 2 Kor 12,9).

Kristus-nærværets hensikt er – når alt kommer til alt – at du og jeg «kan stå rotfestet og grunnfestet i kjærlighet» (3,17). Troen skal altså ikke bare slå røtter. Den skal leve og vokse. Den skal rotfestes og grunnfestes i Guds nærværende og virkekraftige kjærlighet som stadig gis oss i Kristus. Det er her viktig å merke seg at når Paulus taler om troens vekst, beveger han seg umiddelbart ut over det individuelle plan og i retning av det kristne fellesskapet: «Da kan dere *sammen med alle de hellige* bli i stand til å fatte bredden og lengden ... » (3,18). Dette skal vi komme nærmere tilbake til i neste hovedkapittel.

Sammenfatning

Vi startet med apostelens perspektiv på det menneskelige jordsmonnet. Om vi menneskelig sett er aldri så ypperlige skapninger, så må det *nyskapelse* til om troen skal slå rot og vi skal nå vår gudgitte bestemmelse. Og evangeliet

er nettopp det: Ordet om at skapningens Gud også er *nyskapningens* Gud som ved troen på Kristus gjør nye mennesker av oss og setter oss inn i en ny virkelighet. Det er ikke overraskende at det siste tekstavsnittet vi har hatt for oss ender i lovprisningens form:

«*Ham være ære i menigheten og i Kristus Jesus gjennom alle slekter og i alle evigheter! Amen.*» (3,21).

2 I Guds familie (2,19-22; 4,1-13)

Vi skal i dette andre hovedkapitlet se nærmere på troens røtter og *det kristne fellesskapet*. Vi så avslutningsvis ovenfor at når Paulus i Efeserbrevet går inn på talen om troens rotfesting og grunnfesting, så gjør han det ikke bare med tanke på den enkelte troende. Det er noe hver enkelt skal erfare «sammen med alle de hellige» (3,18).

Vi bruker apostelens egen terminologi og setter «*I Guds familie*» som overskrift. De to tekstavsnittene vi her skal ta for oss, er blant de mest innholdsrike Paulus-tekster om menigheten.

2.1 Guds ene menighet (2,19-22; 4,3-6)

Aller først noen ord om Guds ene menighet, om det ene gudsfolk. Når vi startet med noen perspektiver på den enkelte troende, var det ikke for å prioritere det individuelle fremfor det kollektive. De to tingene kan vi med Bibelen i hånd ikke spille ut mot hverandre. De hører sammen som to sider av samme mynt. Der troen slår rot hos enkeltmennesker, skaper den *fellesskap*. Den skaper *menighet*.

Fellesskapstanken er grunnleggende fra Bibelens første blad. Det var ikke godt for mennesket å være alene. Derfor skapte Gud to, som kunne bli mange. (Jf. 1 Mos 2). Og når han i neste omgang befalte den ene – Abraham – å forlate sin ætt, så var det ikke et kall til eneboertilværelse. Tvert imot. Det var for å gjøre ham «til et stort folk», til et velsignet gudsfolk. (Jf. 1 Mos 12). Løftet ble ytterligere stadfestet over Israelfolket ved utfrielsen fra Egypt: «Dere skal være et kongerike av prester og et hellig folk for meg.» (2 Mos 19,6).

Slik legger den gamle pakt grunnlaget for den 'Guds folk'-teologi som også preger hele Det nye testamente. Både i skapelsens og frelsens sammenheng er vi med andre ord sosiale vesener. Vi er skapt til *fellesskap* – i

familie, i folk og nasjon, og i kirken. Når troen slår rot, er det gudsfolkets tro og gudsfolkets røtter det er tale om.

Tekstene vi har for oss, har tre ulike betegnelser eller bilder på troens fellesskap:

a) For det første tales det altså om Guds folk, eller om *Guds familie*: « ... dere er de helliges medborgere og tilhører Guds familie.» (2,19). Uttrykkene rommer ikke bare tanken om gudsfellesskap, slik vi har talt om det ovenfor. De uttrykker en meget vesentlig *samtidighet av enhet og mangfoldighet* i troens folk. En familie er en enhet. Samtidig rommer den ulike individer og relasjoner. Slik er det også med det kristne fellesskapet. Troen skaper ikke likhet, men enhet.

b) For det andre taler Paulus om *Guds bygning*: «Dere er bygd opp på apostlenes og profetenes grunnvoll ... Han holder hele bygningen sammen ... » (2,20-21). Også her er *enheten* et grunntrekk i bildet. Det er tale om én bygning, én grunnvoll, én hjørnestein. Og den som vil være med i arbeidet med dette byggverket, må se til at han bygger på det ene, rette fundamentet, sier Paulus annetsteds (jf. 1 Kor 3,10-11). Det innebærer en klar forpliktelse for oss til stadig å prøve grunnvollen under vårt eget arbeid og under de mellomkirkelige sammenhenger vi står i.

Men også i dette bildet er der *mangfoldighet*. Et byggverk består av ulike deler som får sin betydning og funksjon idet de utfyller hverandre og føyes sammen til en helhet. Slik også i Guds bygning, hvor Kristus selv er den som «holder hele bygningen sammen, så den i Herren vokser til et hellig tempel» (2,21). Troen skaper enhet, men også mangfold.

c) For det tredje tales det i 4,4 om *Kristi legeme*. Paulus poengterer i denne sammenhengen ikke *mangfoldet* ved de ulike lemmer på det ene legemet (jf. 1 Kor 12,12-31), men en rekke *enhetsskapende* momenter: én Ånd, ett håp, én Herre, én tro, én dåp, én Gud. Legg merke til at det ikke er vi som avstedkommer noe av dette. Enheten har sin forankring i det Gud er og gjør og gir. Det er han som skaper enheten i fellesskapet, ikke vi. Enheten er der før den enkelte av oss ved dåpen og troen kommer til og lemmer inn.

Hva alt dette betyr for økumenisk arbeid i dagens verden, skal vi ikke gå nærmere inn på her. Vårt første punkt er bare å understreke hvor vesentlig tanken og talen om *det ene kristne fellesskapet/kirken* er i Det nye testamente. Og talen om troens vekst skjer altså i sammenheng med dette fellesskapet. La oss se nærmere på det.

2.2 Veksten i fellesskapet (4,7-13)

En skarp leser vil registrere at denne overskriften er tvetydig. Den kan bety to forskjellige ting – og den er formulert slik med vilje. Spenningen på dette punktet lar vi et øyeblikk henge i luften.

I dette tekstavsnittet taler Paulus utførlig om troens vekst i fellesskapet. Også her kan vi samle oss om tre momenter:

a) For det første noterer vi oss at troens vekst sees i *nådens* perspektiv: «Nåden er gitt hver enkelt av oss alt etter som Kristi gave blir tilmålt.» (4,7). Paulus taler her om Guds nåde fra en annen innfallsvinkel enn han gjorde i kap. 2. I sammenhengen med frelsen (kap. 2) er det ikke tale om noen ulik delaktighet i nådens og troens gave. Vi er ikke frelst i større eller mindre grad. I 4,7 derimot tales det om delaktighet i Guds nåde på ulikt vis. Paulus uttrykker seg med andre ord også om nåden – slik vi ovenfor så det om fellesskapet – på en måte som innebærer *både enhet og mangfold*: Alle har vi ved Guds nåde fullt og helt del i frelsens gave. Det borger for enheten i vårt kristne fellesskap. Samtidig gis vi i dette fellesskapet del i nåden på ulikt vis. Det borger for mangfoldet.

Troens liv og vekst sees altså i nådens perspektiv. Notér det! Gud henviser oss ikke – etterat han av nåde har gitt oss frelsens gave – til vår egen kreativitet, oppfinnsomhet og utholdenhet. Han er selv virksom i sitt folk. Kristus ved Faderens høyre hånd gir «gaver» til oss, sier apostelen med en litt forunderlig omskrivning av Salme 68,19.

Guds nåde følger oss altså. Den er ikke bare inngangsporten til fellesskapet. Den er selve grunnforutsetningen og livsvilkåret for troens fortsatte vekst. Og den følger oss nettopp i fellesskapets sammenheng. De ulike tjenester og gaver i kirken er Guds nåde i mangfoldig funksjon i hans familie.

b) Dermed har vi allerede antydnet det andre momentet i sammenhengen: Guds nåde er virksom til beste for *den enkeltes* vekst i troen. Det er den ene betydningen i vår tvetydige overskrift. Gavene er gitt og tjenestene fins «for å utruste de hellige så de kan utføre sin tjeneste» (4,12), og forat at vi ikke skal forbli «umodne, ikke la oss kaste hit og dit og drive med vinden fra enhver lære» (4,14). Gud vil altså ved sin nåde gi vekst hos den enkelte av oss. Det nye testamente er mye opptatt av det. «Vi rettleder og

underviser alle mennesker i den fulle visdom for å føre hvert menneske fram til modenhet i Kristus,» sier Paulus i Kolosserbrevet (1,28).

Vi tar neppe mye feil om vi ser den nytestamentlige brevlitteraturens poengtering av troens vekst i sammenheng med *misjonsbefalingens* formulering hos Matteus: « ... idet dere lærer dem å holde alt det jeg har befalt dere.» (28,20). Urkirken har åpenbart tatt den siden ved Herrens befaling alvorlig i sin misjon. Det var ikke bare tale om å vinne mennesker, nye mennesker, mange mennesker, alle slags mennesker. Det var samtidig tale om å føre den enkelte videre i troen, så den kunne slå dypere røtter og vokse fram mot «modenhet i Kristus» (Kol 1,28).

c) Det forunderlige er imidlertid at Paulus i Ef 4 skriver på en måte som gjør at den enkelte og fellesskapet løper over i hverandre og blir umulig å skille. De hellige skal utrustes, sier han,

«så de kan utføre sin tjeneste, og Kristi legeme kan bygges opp, inntil vi alle når fram til enheten i troen på Guds Sønn og i kjennskap til ham, og vi blir den modne mann, som har nådd sin fulle vekst og har fått hele Kristi fylde.» (4,12-13).

« ... og vi blir den modne mann» – dette er, i det minste for oss i dag, en merkelig uttrykksmåte: en «kollektiv mann», liksom. Paulus tenker åpenbart ikke bare på vekst hos den enkelte troende. Han taler i samme åndedrett om vekst og modning *i fellesskapet*, i menigheten, i Guds familie. Det er den andre betydningen i vår overskrifts tvetydighet.

De to forholdene henger altså sammen på en nærmest organisk måte: den enkeltes modning og fellesskapets modning, den enkeltes vekst og fellesskapets vekst. De to befrukter hverandre gjensidig. Den enkeltes vekst skjer i fellesskapet og i samværet omkring de ulike tjenester og gaver som fins der. Og gjennom disse tjenester og den enkeltes modning vokser også fellesskapet i modenhet. Det vokser «opp til ham som er hodet, Kristus» og som «hele legemets vekst» kommer fra, slik Paulus skriver lenger nede i kapitlet, i en tekst vi skal komme tilbake til i siste hovedkapittel.

Dette er en vesentlig side ved nytestamentlig kirkevekst-tenkning. Alt er ikke gjort når troen har slått sine første, tynne røtter og fellesskapet er etablert. Guds nåde fortsetter sin gjerning. Fra Kristus kommer «hele legemets vekst»: vekst i åndelig modenhet, vekst i innsikt, i kunnskap, i kjærlighet.

2.3 Den dobbelte tilhørighet (2,19)

La oss i et siste punkt vende tilbake til et par av de betegnelse Paulus anvender på det kristne fellesskapet/menigheten: *Guds folk* og *Guds familie*:

«Altså er dere ikke lenger fremmede og utlendinger, men dere er de helliges medborgere og tilhører Guds familie.» (2,19).

Begrepet Guds folk er riktignok ikke direkte uttrykt i dette verset, men det ligger åpenbart til grunn for tanken om at leserne ikke lenger er «fremmede og utlendinger», men «de helliges medborgere». De er gudsrrikeborgere, de tilhører Guds folk.

Uttrykkene reiser interessante og omfattende spørsmålsstillinger for oss, spørsmålsstillinger som ikke alltid er enkle å håndtere, men som like fullt er uhyre vesentlige i kirkens misjon blant folkeslagene. For det norske folk ble jo engang et «kristent folk» – gjorde det ikke? Og dersom det norske folk ble et «kristent folk», ble det dermed et «Guds folk»? Var det norske folk fra da av for en menighet å regne heller enn en etnisk-politisk gruppe? Eller var det begge deler? Kort sagt: Hva innebærer det å tale om at det norske folk – eventuelt et hvilket som helst annet folk – ble «kristent»? Det er en misjonsteologisk spørsmålsstilling som vi, ikke minst i møte med muslimer, må ha gjennomtenkt ganske så nøye.

Vi kan ikke gi noen fyldestgjørende behandling av disse spørsmålene her. Vi skal bare kort se at det i lys av Det nye testamente ikke er mulig å sette *likhetstegn* mellom et etnisk folk og Guds folk, eller mellom en menneskelig, sosiologisk familie-enhet og Guds familie.

Guds rike og *gudsrikets folk* var sentrale tema i Jesu forkynnelse, men ikke i den forstand at dette riket og dette folket her og nå skulle *erstatte* andre riker og folk. Hadde det vært slik, ville Jesu disipler ha måttet kjempe for ham. Men «mitt rike er ikke av denne verden», sa han til Pilatus (Joh 18,36). Derfor innbød han heller ikke til den slags kamp. Gudsrikets borgere skulle ikke bare gi Gud hva Guds er, men fortsatt gi keiseren hva keiserens er. Det ene skulle og kunne ikke erstatte det andre. Det er med andre ord tale om et *dobbelt borgerskap*, om tilhørighet i to riker – og to forskjellige slags riker – på en og samme tid.

Den samme dobbeltheten finner vi i forbindelse med uttrykket *Guds familie*. Det har sin bakgrunn i Jesu tale om Gud som vår Far og vi som hans barn, og det «familie- og søskenforhold» som dermed oppstår. På spesielt vis ble dette utmyntet i det familieforhold Jesus så å si instituerte mellom seg selv og de som fulgte ham:

«Og han pekte med hånden på disiplene og sa: 'Der er min mor og mine brødre. For den som gjør min himmelske Fars vilje, han er min bror og søster og mor.'» (Matt 12, 49-50).

Men heller ikke her var det tale om et nytt familieforhold til *erstatning* for det gamle. Jesus holdt det fjerde bud i hevd. Han kunne refse dem som under religiøse påskudd neglisjerte sin mor og sin far (jf. Mark 7,9-13). Og vi leser om mennesker som kom og ville følge ham, men som i stedet fikk beskjed om å dra hjem til sin familie og fortelle hva de hadde opplevd (jf. Mark 5,18-19). Det ene kunne og skulle ikke erstatte det andre. Også her er det altså tale om en *dobbel tilhørighet* med hjemstavn i to familier på en og samme tid: den menneskelige/naturlige familie og Guds familie.

Denne dobbelte tilhørigheten behøver slett ikke være problematisk – forutsatt at vi gir «keiseren» (staten) og våre foreldre hva deres er, og forutsatt at «keiseren» og våre foreldre lar oss gi Gud hva Guds er. Men svikter disse forutsetningene, da blir dobbeltheten konfliktfylt. Da kan det bli tale om et pinefullt valg hvor Jesu ord får smertelig aktualitet: «Den som elsker far eller mor mer enn meg, er meg ikke verd» (Matt 10,37).

Å bidra til at troen slår rot hos nye mennesker og i nye folk, er altså å invitere mennesker og folkegrupper til en *ny tilhørighet* – til Guds folk og Guds familie. Ikke til erstatning for det «gamle» folket og den «gamle» familien, men til en *dobbel tilhørighet* – enten det er i det «kristne Norge» eller i muslimske Pakistan, alle forskjeller til tross.

Dermed har enhver «kristianisering» fått sine grenser. Det skal aldri være misjonens mål å «kristianisere» et folk i den forstand at en søker å erstatte den etniske folketilhørigheten med gudsfolk-tilhørighet og menneskers naturlige familietilhørighet med tilhørighet til den nye gudsfamilien. Dobbeltheten skal vi leve i og med – inntil Gud selv «erstatte» den gamle verden med den nye.

Sammenfatning

«I Guds familie» var temaet. Vårt anliggende har vært å tegne noen perspektiver på det nye fellesskapet som dannes der hvor troen slår rot. En menighet skapes, hvor Guds nåde er virksom til den enkeltes og til fellesskapets vekst, og hvor livet preges av en dobbel tilhørighet: til ens etniske folk og til Guds folk, til ens naturlige familie og til Guds familie – om troens røtter blir aldri så dype. Det misjonsperspektivet som åpnet seg til slutt, skal vi så utvikle videre i siste hovedkapittel.

3 En tjener for evangeliet (3,1-11;4,14-16)

Efeserbrevet har mye å si om den *misjonsdimensjonen* som hører troen til og som vokser fram der hvor troen slår rot. Vi skal i dette siste kapitlet se nærmere på noe av det. Jeg sier med vilje «noe av det», for brevet til menigheten i Efesos er mer innholdsrikt på dette punktet enn vi kan overkomme i løpet av en kort bibeltime.

3.1 Oppdraget og troen (3,7-8)

a) For det første merker vi oss den grunnleggende saken at *misjonsoppdraget* følger umiddelbart med troen. Slik var det for Paulus personlig: «Jeg ble en tjener for evangeliet da Gud grep inn med sin kraft og gav meg sin nådegave.» (3,7). Det er neppe noen tvil om hvilket tidspunkt Paulus her sikter til. Han tenker ikke tilbake på en eller annen opplevelse i ørkenen eller i Tarsus eller i Jerusalem et eller to eller flere år etter at han kom til tro. Han sikter til omvendelsens øyeblikk utenfor Damaskus. Alle de gangene vi finner Damaskus-opplevelsen omtalt i Apostlenes gjerninger, fremstilles det også på denne måten: Kallet til *omvendelse og tro* var også kall til *vitnesbyrd og misjon*. «Men reis deg nå og stå på dine ben. For jeg har vist meg for deg for å utvelge deg til tjener og til vitne.» (Apg 26,16). Slik fremstilles saken for kong Agrippa. Kallet til etterfølgelse og tro var utvelgelse til tjeneste og vitnesbyrd blant folkene.

Slik var det for Paulus. Og selvsagt var Paulus' situasjon og stilling spesiell, både som apostel og misjonær. Men leser vi hans brev, ser vi at den umiddelbare sammenhengen mellom tro og misjon ikke presenteres som noe særeget for ham alene. Han takker og gleder seg for eksempel over menigheten i Filippi, «for» – som han sier – «fra første dag og helt til nå har dere vært med i arbeidet for evangeliet.» (Fil. 1,5).

«... fra første dag» – er ikke det en indikasjon på at delaktigheten i *oppdraget* også for filippernes vedkommende fulgte umiddelbart på delaktigheten i *troen*? Det var med andre ord ikke noe de først kunne innlemmes i etter lengre tids modning i tro og etterfølgelse. De fremsto som medarbeidere for evangeliet «fra første dag». For Det nye testamente hører *tro og misjon* sammen som siamesiske tvillinger: De fødes sammenvokst.

b) Paulus gir i samme sammenhengen i Ef 3 uttrykk for en annen side ved dette som vi også skal merke oss. «Jeg som er den minste av de hellige,»

sier han, «har fått den nådegave å forkynne for folkeslagene ... » (3,8). «Jeg som er *den minste*» – det er en tanke vi møter igjen i flere av brevene (jf. f.eks. 1 Kor 15 og 1 Tim 1). Er det retorikk? Er det en kledelig, men likevel falsk beskjedenhet hos apostelen? Neppe. Det er ekte og ærlig tale. Paulus synes ikke å ha hatt heltetanker om seg selv. Han ble åpenbart aldri ferdig med å undre seg over, og takke for, at Gud hadde utvalgt ham til tro og tjeneste for evangeliet.

Igjen får vi understreke at Paulus sin situasjon var spesiell. Alle har ikke vært forfølgere av Guds menighet. Men det interessante er at Paulus selv gjør nettopp sitt eget tilfelle til *forbilde* på Guds handlemåte: «Men når jeg fikk barmhjertighet, var det for at Jesus Kristus først skulle vise hele sin tålmodighet på meg, til et forbilde for dem som senere skulle komme til tro på ham ... » (1 Tim 1,16).

Misjon er altså ikke for «heltene». Misjon er for «de minste». Det hører med som en naturlig del av troens liv fra dens fødsel av. Mon ikke vi «synder» adskillig mot denne evangeliske grunntanken? Skaper vi ikke stundom det inntrykket at misjon – for ikke å si misjonærtjeneste – er for dem som er dokumenterte kjernetropper i menigheten og i ungdomsflokkene?

3.2 Misjonen og Guds frelsesplan (3,3b-6; 8-12)

Her står vi ved det som mange av oss særlig forbinder med Efeserne 3. Paulus setter sin egen person inn i en sammenheng hvor perspektivene bli så omfattende at det nesten tar pusten fra oss. Kanskje kan det være godt for oss også fra tid til annen å meditere over oss selv og vår tjeneste i dette veldige perspektivet.

a) For det første taler Paulus om misjonen som en «hemmelighet» som nå kan forstås i lys av Guds frelsesplan *i historien* (jf. 3,5). Det gamle testamente visste godt at når frelsetiden en gang var inne, skulle det bli nye tider – ikke bare for Israel, men for *alle folk*. Mange profetier taler om det. Men hvordan skulle dette gå til? Det spørsmålet forble en hemmelighet. Da «misjonæren» Jona satt under ricinus-busken utenfor Ninive og hadde erfart at Gud i sin nåde sparte den «hedenske» byen for dommen, da skjønnte han ingen ting. Jona-boka slutter med dette gåtefulle spørsmålstegnet ved Guds forhold til folkeslagene. (Jona 4,5-11).

For Paulus er saken ingen hemmelighet lenger. Svaret ligger i det frelseshistoriske klimaks som er nådd i Jesus Kristus: « ... og hedningene har fått del i arven; de hører med til det samme legeme og har del i løftet – i

Kristus Jesus og i kraft av evangeliet» (3,6). Ved evangeliets forkynnelse skal altså hedningene nå bli delaktige i troen på Kristus og i alle frelses-tidens løfter.

Det er apostelens «løsning» på den jødekristne menighets første og store misjonsteologiske problem: Hvordan skulle de utenomjødiske folkeslagene – hedningene – bli frelst? Og det er en «løsning» som har gyldighet for alle tider. Det gjelder i dag som dengang at vi og folk av alle slag blir delaktige i «arven» og «har del i løftet ... i kraft av evangeliet». Våger vi å holde fast ved dette apostoliske historieperspektivet og denne «løsningen» også i vår tids religionsteologiske debatt omkring det religiøse mangfold?

b) For det andre, Paulus' perspektiv er ikke begrenset av historien. Paulus griper *bak historien*. «Guds frelsesplan» og Guds «hemmelighet» har ikke bare vært skjult i menneskets historie. Den har vært skjult «fra evighet av ... hos Gud, han som skapte alt» (3,9). Dermed står vi ved en dimensjon som gjør at det svimler litt for oss, og like fullt en dimensjon som er sentral både i Efeserbrevet og i Det nye testamente forøvrig:

«I Kristus har han utvalgt oss før verden ble skapt, så vi skulle stå hellige og feilfrie for hans ansikt.» (Ef 1,4).

Vi leser dette og tenker umiddelbart på ordet '*predestinasjon*'/'*forutbestemmelse*'. Og det begrepet er vi redd. Vi er redd det, til tross for at det brukes både i vårt brev og andre steder:

«I kjærlighet har han, av sin egen frie vilje, forut bestemt oss til å få barnekår hos seg ved Jesus Kristus.» (Ef 1,5).

Jeg tror vi er redd begrepet – ikke bare fordi vi vanskelig fatter dets rekkevidde, men fordi tanken har vært misbrukt i teologiens historie. Den ble bearbeidd i den menneskelige logikks verksted med det resultatet at læren om den *dobbelte predestinasjon* grep om seg i visse kretser: Hvis noen er forut bestemt til frelse, må andre være forut bestemt til fortapelse, og for sistnevnte er det ingen hjelp i å forkynne evangeliet! Slik resonnerer logikken. Men det er en tanke og en konsekvens som Bibelen ikke forfekter. Den sier klart og utvetydig at Gud «vil at alle mennesker skal bli frelst og lære sannheten å kjenne» (1 Tim 2,4).

Resultatet av denne form for «teo-logikk» er blitt at vi langt på vei har sperret av for hele det bibelske perspektivet som viser at Guds frelsesplan strekker seg *bak historien*, at den har ligget skjult hos Gud fra evighet av. Vi har begrenset Guds frelsesplan til det som vi «fornuftig» kan fremstille

innenfor historiske lærebøkers permer. Vi har tømt den for det som smaker av mysterium og ubegripelighet. Og den trøstefulle bibelske grunntanken som sier at frelsens håp er trygt og pålitelig fordi det er forankret i Guds evige forsett, den har vi mistet for vårt eget hodes hang til å gjøre dette til «problemer» som må forklares.

La oss i stedet forsøke å ta dette skriftordet til oss. Vi er del av en plan som sprenger historiens rammer. Og den misjon vi er kalt til, har sin grunn i et forsett som strekker seg langt hinsides Mesterens siste viljesytring på fjellet i Galilea. Derfor har også misjonens mål en forankring som ikke lar seg røkke.

c) For det tredje har Guds frelsesplan åpenbart ikke bare med oss mennesker og vår håndgripelige verden og historie å bestille. Den angår «maktene og myndighetene i himmelrommet» (3,10), noe vi var inne på i kap. 1.1. Der er *kosmiske* dimensjoner over den frelsesplan misjonen står i.

Vi har saktens god grunn til å være skeptiske overfor mye av den intense opptatthet av demoner som preger deler av evangelikal misjon i vår tid. Men vi skal ikke kaste barnet ut med badevannet. Hver gang vi forretter dåp i vår egen kirke, forsaker vi «djevelen og alle hans gjerninger og alt hans vesen». Det er ingen antikvert levning fra Middelalderen. Djevelens personlige maktvelde er en realitet vi ikke kan fornekte, men tvert imot må regne med – i ulike utgaver. Det vet misjonærer i tjeneste adskillig om. Og sannelig kjenner vi til det noen hver – i oss og omkring oss. Vi *forsaker* det, vi fornekter det ikke.

Derimot skal vi anse Satans makt som et *detronisert* velde. Kristus «avvæpnet maktene og myndighetene og stilte dem fram til spott og spe da han triumferte over dem på korset» (Kol, 2,15). Satans makt er brutt. Hans tid er begrenset. Og det hører til kirkens misjon i verden å *kunngjøre* denne seier «for maktene og myndighetene i himmelrommet» (Ef 3,10).

Misjonen hører altså hjemme i en guddommelig frelsesplan som har både historiske, før-historiske og kosmiske perspektiver. Paulus fortaper seg imidlertid ikke i det mysteriøse. Han spekulerer ikke i de hemmelighetsfulle og kosmiske perspektivene. Det skal heller ikke vi gjøre, selv om vår tid i utpreget grad «flirter» med den slags tanker og frister enkelte til å spinne videre på bibelske tråder langt ut i fantasiens rom. Paulus er ikke spekulativ. Han vender i kapittel 4 tilbake til menighetens praktiske liv og oppdrag i verden.

3.3 Misjonen, sannheten og kjærligheten (4,14-16)

Paulus er realist. Misjonens plass i Guds grensesprengende frelsesplan unntar den ikke fra jordnær og daglig kamp, snarere tvert imot. Den vil møte farlig og førførende lære. Den vil utsettes for «menneskenes falske spill og villfarelsens listige kunster» (4,14). Det gjelder derfor å ståsette seg til denne krigen og ikle seg den nødvendige rustning, noe Paulus kommer tilbake til i brevets siste kapittel. Det synes imidlertid om å gjøre for ham først å si noe annet. Han formulerer her i 4,15 nærmest et motto som – om vi redigerer teksten en smule – kan skrives med store bokstaver over all kristen misjon: *Sannheten tro i kjærlighet!*

Hva betyr det? Hva ligger i dette motto-liknende utsagnet? Grunn-teksten på dette stedet er ikke uten videre enkel. Paulus anvender et sjeldent verb som bare fins brukt én gang til i Det nye testamente og som har ordet *sannhet* som grunnstamme. I Gal 4,16 synes verbet å ha betydningen «å tale sant»/«å si sannheten»: «Men er jeg nå blitt en fiende fordi jeg har sagt dere sannheten?». På linje med dette har engelske bibelutgaver valgt å oversette vårt sted i Efeserbrevet: «... speaking the truth in love».

Men er ikke Paulus' poeng her i Ef 4,15 mer enn en alminnelig oppfordring til «å snakke sant»? Hans poeng må gå ut over det! I 1,13 har han karakterisert *evangeliet* som «sannhetens ord»: «... da dere hørte sannhetens ord, evangeliet om deres frelse.» I lys av det får hans motto-liknende utsagn i 4,15 en betydelig presisering. Det er *evangeliets sannhet* det dreier seg om. Derfor oversetter også den kjente tyske nytestamentleren Rudolf Schnackenburg slik: «Die Wahrheit in Liebe bezeugen» [«å bære vitnesbyrd om sannheten i kjærlighet»]. Slik lyder altså apostelens misjonsteologiske motto. Det innebærer åpenbart minst to betydningsfulle ting:

a) For det første at misjon er å *bevitne/forkynne sannheten* slik den er gitt oss i evangeliet. Det er en uttryksmåte som går igjen flere ganger i brevlitteraturen. Vi har nettopp sett det i Ef 1,13, og vi møter det samme i Kol 1,5-6:

«Det dere håper på, ligger ferdig for dere i himmelen. Men alt nå har dere fått høre om det gjennom sannhetens ord, evangeliet, som er kommet til dere.»

Dette er en viktig sak å holde fast ved i vår tid. Den moderne trend i religionsteologien er å tale om at sannheten skal *søkes*, heller enn om at den skal *bevitnes*. Sannheten ligger ennå der fremme et sted, og vi er alle – kristne, muslimer, buddhister osv. – pilgrimer med hvert vårt foreløpige

bidrag på søkende vandring mot sannhetens fullkommenhet. Slik tales det gjerne.

Også Paulus vet saktens at han ennå forstår «stykkevis» og ser «som i et speil» (1 Kor 13,9.12). Det avgjørende er like fullt at sannheten så å si ligger bak ham – i noe som faktisk har skjedd, og den er kommet til ham – og til oss alle – i evangeliets ord om frelsen i Kristus Jesus. Deri ligger sannheten. Og den er det gitt ham og oss å bevitne.

b) For det andre uttrykker Paulus' motto at misjon er å bevitne denne sannhet *i kjærlighet*. Talen om kamp og krig, om makter og myndigheter, om sannhet og falskhet, kunne gjøre det nærliggende å glemme det. Derfor må apostelen understreke dette før han går videre til å tale om rustningen og våpnene.

«Å bevitne sannheten *i kjærlighet*» – det er menneskelig sett ingen enkel sak. Nidkjærhet for sannhet har i historien snarere vist seg å ligge nærmere hatet enn kjærligheten. Det kjenner vi til også fra kirkens og misjonens verden – ikke minst i vårt forhold til muslimene, og i deres forhold til oss. Men slik var og er det ikke hos Kristus. Evangeliet er nettopp det forunderlige, guddommelige ordet om kjærlighetens og sannhetens fullkomne forening i ham – til vår frelse.

Derfor er en bevitnelse av sannheten uten kjærlighet en *selvmotsigelse*. Og misjon uten kjærlighet er misjon i motsigelsens tegn. Misjon er *kristen* misjon bare så lenge den følges av kjærlighetens gjerninger som håndgripelige vitnesbyrd om ham som er kjærligheten. «For Kristi kjærlighet tvinger oss,» skriver Paulus til menigheten i Korint (2 Kor 5,14), og setter fingeren på den egentlige og avgjørende drivkraften i hans – og i all ekte kristen misjon.

Dermed kan misjon aldri bli verken mer eller mindre enn *tjeneste for evangeliet*, og ingen av oss kan bli mer enn det Paulus selv var: «en tjener for evangeliet» (3,7). Så blir det kanskje for oss, som for apostelen, at undring griper oss – undring over at Gud også har kalt oss til medarbeiderskap i denne tjenesten. Og i undring får vi be om at troen må slå stadig dypere røtter, ikke bare hos andre, men i våre egne hjerter, så både vi selv og hele hans mangfoldige menighet «i ett og alt» kan «vokse opp til ham som er hodet, Kristus» (4,15).

Sammenfatning

«Når troen slår rot» har vært vårt overordnede tema for betraktningene. Fra denne innfallsvinkelen har vi utdypet noen grunnleggende tanker i Ef 2-4

under de tre overskriftene: «*Fra død til liv*», «*I Guds familie*» og «*En tjener for evangeliet*».

Vi har sett hvordan skapningens Gud – ifølge apostelen – ved troen på Kristus nyskaper mennesker for tilhørighet i Kristi menighet og Guds familie. I dette fellesskapet skal den enkeltes vekst og fellesskapets modning ved Guds virkende nåde befrukte hverandre – trygt forankret i Guds bestemmelse fra evighet av. Samtidig skal troen slå røtter i nye mennesker og nye folk ved kjærlighetens bevitnelse av evangeliets sannhet. Det var Paulus sitt oppdrag. Det er hver enkelt troendes og hele menighetens misjon – inntil den «har nådd sin fulle vekst» (4,13).